

к.п.н., доц. Шулдик В.І., к.п.н., доц. Шулдик Г.О.,
Бакановська Я.О., студентка V курсу

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ В 9-МУ КЛАСІ

Початок XXI століття позначився історичними, соціально-політичними подіями у суспільному житті українського народу. Розбудова суверенної держави вимагає науково обгрунтованих підходів до формування системи освіти. Існуюча в Україні система освіти не задовольняє потреби, що постають перед нею в період докорінних змін соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, в умовах культурного та духовного відродження українського народу. Її докорінне реформування визначене Законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту” та Державною національною програмою “Освіта” (“Україна XXI століття”) [4]. Одним із найбільш серйозних недоліків загальноосвітньої школи була дуже слабка зорієнтованість на гуманізацію шкільного навчання.

Охорона навколишнього середовища – одне з найголовніших завдань сьогодення [1]. Молода українська держава успадкувала тугий вузол екологічних проблем: забруднені промисловими відходами, пестицидами й радіонуклідами повітря, ґрунти, водойми; еродовані землі; значною мірою вичерпані природні ресурси; змінені внаслідок антропогенного втручання ландшафти. Екологічна криза значно поглибилась у зв’язку з аварією на Чорнобильській АЕС.

В умовах загострення проблеми взаємодії людства й природи перед сучасною педагогічною наукою постає низка невідкладних завдань, пов’язаних з необхідністю виховувати молоде покоління не у згубній традиції якомога більше брати від природи, а у шанобливому ставленні до всього суцього, що споконвіку притаманне українському народові..

Серед якостей, що характеризують екологічну культуру особистості, важливу роль відіграють знання природних закономірностей, взаємодію людства та природи. Специфіка засвоєння екологічних знань визначається складністю природних об’єктів, багатогранністю взаємоз’язків та залежностей між компонентами природних систем, суспільством та навколишнім середовищем.

Отже, екологічна освіта й виховання – це процес, який включає формування наукової системи знань у галузі взаємодії природи і суспільства, виховання гуманістичного світосприйняття, і як результат – формування екологічних переконань, які визначають активне ставлення особистості до охорони навколишнього середовища, раціональне природокористування і відтворення природних ресурсів.

Все вище сказане й обумовило вибір теми нашого дослідження завданнями якого стали:

1. Вивчити й проаналізувати наукову та науково-методичну літературу з теми наукового дослідження.
2. Вивчити й проаналізувати досвід роботи навчальних закладів, окремих викладачів з проблеми екологічного навчання й виховання молодих людей.
3. Визначити шляхи й методи здійснення екологічної освіти молоді в навчально-виховному процесі з біології 9-го класу.

В результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що екологічне спрямування мають чинні програми з біології, створено спеціальні програми з екології, розроблено оригінальні методики екологічного виховання [2]. Однак екологізація змісту навчальних предметів є лише одним із шляхів формування екологічної культури учнів. Виховання відповідальності перед природою передбачає докорінну перебудову способу мислення й поведінки підростаючого покоління.

Виходячи із сучасної парадигми гуманізації та гуманітаризації освіти, яка в центр освітньо-виховної системи ставить дитину, її потреби, нахили, здібності тощо, на перший план виступає виховання. І як його результат – формування екологічної культури

особистості, а будь-яке виховання передбачає набуття певної системи знань, базується на ній.

Тому екологічну освіту й виховання слід розглядати як аспект гуманізації шкільної біологічної освіти, що передбачає засвоєння суспільних духовних цінностей. Формування духовності немислиме без усвідомлення єдності людини і природи. Це почуття є органічним для гармонійно розвиненої особистості, а його брак означає неповноцінність людини як члена суспільства, оскільки є першопричиною хижацького ставлення до природи. Природне довкілля – це не просто середовище, це – форма, в якій відбувається зростання людини як повноцінної особистості.

Психологія визначає особистісну цінність як психологічне новоутворення, що відображає найважливішу для суб'єкта сферу довкілля, через ставлення до якої він виділяє, усвідомлює й утверджує себе, своє “я”, і як результат ця сфера стає простором його життєдіяльності. В основі суб'єктивної ієрархії особистісних цінностей лежить структура “я”. Такий психологічний статус, забезпечує їй достатню спонукальну силу для втілення в конкретні вчинки і моральну поведінку в цілому. Формування і розвиток у дитини будь-якої особистісної цінності передбачає адекватну спільну діяльність педагога й вихованця. Тому виховна робота має базуватись не на використанні механізмів зовнішнього підкріплення (заохочень, покарань), а на механізмах свідомості й самосвідомості суб'єкта.

Сфера дії кожної особистісної цінності специфічна. Цінність бережливого ставлення до природи має свою змістовно-операційну специфічність. Щоб діяти бережливо щодо природи, вихованець має набути певних операційних умінь:

- підтримувати екологічно безпечним своє помешкання чи найближче середовище, ощадливо використовувати воду, електричну енергію;
- доглядати рослини, свійських (у тому числі декоративних) тварин;
- захищати себе від несприятливого впливу навколишнього середовища (зокрема, надмірного α , β – опромінення в умовах виснаження озоносфери);
- використовувати рекреаційні властивості природи тощо.

В екологічному вихованні це особливо важливо, оскільки головним показником екологічної культури особистості є її суспільно значущі дії та вчинки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблені науково-методичні рекомендації для вчителів біології, які дозволяють реалізувати принцип гуманізації навчального процесу засобами екологічної освіти й виховання школярів. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями біології, студентами та викладачами педагогічних вузів.

Список використаних джерел

1. Аллен Р. Как спасти Землю. – М.: Мысль, 1983. – 172 с.
2. Біологія: Програма для середньої загальноосвітньої школи. – 7-12 класи. – К.: Наук. думка, 2005. – 48 с.
3. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. – Ростов н/Д.: Феникс, 1996. – 523 с.
4. Закон України “Про загальну середню освіту” // Початкова школа. – 1999. - №8. – С. 2-5.
5. Мириш Б. М., Наумова Л. Г. Основы общей экологии: Учебное пособие.— М.: Университетская книга, 2005.- 240 с.
6. Руководство по социальной гигиене и организации здравоохранения. – В 2-х т. / Под ред. Ю.П.Лисицина. – М.: Медицина, 1987. – Т. 1.
7. Червонецкий В.В. Екологічна освіта учнів у школах країн Східної та Центральної Європи. – Д.: Юго-Восток. – 1998. – 284 с.
8. Шулдик В.І., Осадчий О.С. Екологічна освіта як аспект гуманізації шкільного навчання біології: Монографія. – К.: Наук. світ, 2002. – 96 с.

9. Ясвин В.А. Психолого-педагогическая коррекция субъективного отношения к природе в процессе экологического образования // Вопр. психологии. – 1998. - №4. – С. 3-14.